

GEMİ-YAT SEKTÖR RAPORU

1. TÜRKİYE'DE GEMİ-YAT İNŞA SANAYİ

Gemi inşa sanayisi, değişik sanayi ürünlerinin birleşimini içeren bir imalat sanayi olma özelliği taşımaktadır. Birçok yan sanayi ile bağlantılı olmasından dolayı gelişimi direkt sektör iştegal sahasını etkilediği gibi dolaylı olarak da onu sürükleyen, teknolojinin gelişimini destekleyen, istihdam sağlayan; demir çelik, elektrik-elektronik, boya, polimer ve makine imalat gibi sanayilere, ülkenin savunma ihtiyaçlarına katkı sunan önemli bir sektördür. Bu yönü ile gerek deniz ticaretine gerek sanayiye önem veren ülkeler tarafından benimsenerek desteklenen ve desteklendiği ülkelerde önemli bir istihdam potansiyeli yaratan emek yoğun bir sektördür. Bunların yanı sıra gemi inşa sanayi döviz girdisi sağlayan, yabancı sermayeyi ve teknoloji transferini cezbeden, beraberinde yan sanayiye sürükleyen ve gelişmesini sağlayan, ülke savunmasına hizmeti nedeniyle stratejik önem taşıyan, deniz ticaret filosunu destekleyen bir sanayi koludur.

2000'li yıllarda, Türk gemi inşa endüstrisi ve buna bağlı olarak ihracatı, yerel bankaların finansmanı ve ekonomik istikrar sayesinde önemli bir büyüme yaşamıştır. Tersaneler bu dönemde nispeten küçük petro-kimya tankerlerinin inşasına odaklanmış olup, 2008 yılındaki küresel krizde dünya çapında yeni inşa taleplerindeki önemli düşüşle birlikte özellikle Avrupalı alıcılar için özel yapım gemilere odaklanılmış ve alternatif yakıtlı gemiler gibi niş gemi inşanın yanında dönüştürme ile bakım-onarım konusundaki faaliyetler hız kazanmıştır. Ülkemizdeki tersanelerde balıkçı tekneleri, trol tekneleri, tankerler, römorkörler, kruvaziyer/yolcu feribotları, kuru yük gemileri, açık deniz hizmet gemileri, dökme yük gemileri, konteyner gemileri, gaz taşıyıcıları ve roll-on/roll-off (Ro-Ro) gemilerin yanı sıra LNG ile çalışan, hibrid motorlu ve elektrikli gemiler konusunda da üretimler bulunmaktadır.

Her cins ve boyda gemi ve su araçlarının inşası, bakım-onarım ve tadilatlarından biri veya birkaçının yapılmasına imkân sağlayan teknik ve sosyal altyapı ile en az 50 (elli) metre deniz cephesine sahip gemi inşa kapasitesi belirlenmiş tesisler “tersane” tanımına girmektedir. T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı verilerine göre 2003 yılında özel sektörün 37 olan faal tersane sayısı, 2022 yılı sonu itibariyle 84'e ulaşmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, 2003 yılında 0,55 milyon DWT (dead weight ton) olan Türk tersanelerinin yıllık kapasitesi 2022 yılı sonu itibariyle 4,74 milyon DWT'ye yükselmiştir. 2008 yılından sonra sektörün bakım-onarım konusunda da uzmanlaşması ile birlikte 2011 yılında 13 milyon DWT'luk bakım-onarım faaliyeti gerçekleştiren tersaneler, 2021 yılında 29,8 milyon DWT hizmete ulaşmıştır.

Tam boyu 75 metreye kadar veya Denizcilik Müsteşarlığı tarafından inceleme sonucuna göre kara ve denizdeki fiziksel şartların uygun bulunması halinde 125 metreye kadar her türlü gemi ve su araçlarının inşa, tadilat ve bakım-onarım hizmetlerinden en az birinin yapılmasına imkan sağlayan teknik ve sosyal altyapılara sahip tesisler “tekne imal yeri”, tam boyu 60 metreye kadar her türlü gemi/su araçlarına bakım-onarım ve kışlatma ile 24 metreye kadar inşa ve tadilat hizmeti veren tesisler ise “çekek yeri” tanımına girmektedir. Ülkemizde, çoğunluğu Marmara ve Karadeniz'de olmak üzere ülkemizin çeşitli kıyılarında faaliyet gösteren ve bu tanıma giren toplam 917 tesis bulunmaktadır.

Ülkemizde gemi inşa sanayinin son yıllardaki gelişimine paralel olarak gemi yan sanayi de gelişme göstermektedir. Ancak halen bazı yan sanayi ürünlerinin ülkemizde üretilmemesi sebebiyle yurt dışından tedarik yoluna gidilmektedir. Çoğunluğu İstanbul Bölgesinde, bir kısmı

Kocaeli’nde yerleşik durumda olup, Konya, Kayseri, Adana ve Bursa illeri de dahil olmak üzere ülkemizin çeşitli bölgelerinde faaliyetlerini sürdüren yan sanayi firmaları, gemi-yat inşa ve bakım onarım faaliyetlerinde kullanılan malzemelerin üretimlerini yapmaktadır. Gemi inşa sanayinde kullanılan yerli yan sanayi ürünlerinin oranı 1995–2004 yılları arasında ortalama %10-15 iken, ilerleyen yıllarda tersanelerimizdeki gelişimler paralelinde %25-30 seviyelerine çıkmıştır. Yükselen bu trend ile yan sanayi üreticisi bir kısım firmalar, uluslararası rekabet kuralları ve bunların getirdiği zorunluluklar nedeniyle ürün kalitesini artırmışlar ve ürettikleri ürünlerin inşa edilen gemi ve yatlarda yaygın kullanımını sağlamışlardır. Ülkemizdeki başlıca yan sanayi üretimleri çelik döküm malzeme, kaynak ve kesme gereçleri, dizel jeneratör, güverte makinaları (ırgat, vinç vb.), kazan ve kompresör, valf ve boru devreleri, havalandırma sistemleri, elektrik teçhizat ve kablo, ambar kapakları, kapı, lomboz ve marangozluk ürünleridir. Başlıca yan sanayi ithalatlarımız ise; çelik sac ve profiller, elektronik seyir yardımcıları, haberleşme sistemleri, pervane, baş ve kış iterlerdir.

1996 yılında tersanelerde sadece 2.300 kişiye istihdam sağlayan sektör, 2010 yılından itibaren bu göstergede önemli bir artış yakalamış ve bu kapsamda 20 bin seviyelerinden 2022 yılında 87 bin seviyelerine ulaşmıştır. Yan sanayi ile birlikte sektörün yaklaşık 300 bin kişiye istihdam sağladığı değerlendirilmektedir.

Sektörün 2022 yılı ihracatı 1,79 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiş olup, bir sonraki bölümde detayları ile incelenmektedir. 2022 yılında sektör ithalatı ise, 1,36 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiş olup, önemli payı özel donanımlı yük gemileri (333 milyon ABD Doları), sondaj gemileri-platformlar (326 milyon ABD Doları) ve sökülecek gemiler (223 milyon ABD Doları) almaktadır.

TÜRKİYE GEMİ İNŞA SANAYİ İHRACATI**Yıllar İtibariyle Sektör İhracatının Gelişimi (2018-2022)**

GTIP Dörtlü Kodu	GTIP Dörtlü Adı	2018	2019	2020	2021	2022	2022
		IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT	Değişim
		Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	%
8901	YOLCU GEMİLERİ, GEZİNTİ GEMİLERİ, FERİBOTLAR, YÜK GEMİLERİ, MAVNALAR	502.345.351	664.942.944	520.020.128	743.994.847	568.481.888	-23,6%
8902	BALIKÇILIK İÇİN DENİZ TAŞITLARI	45.525.951	154.791.891	367.317.909	509.999.336	269.374.952	-47,2%
8903	YATLAR VE DİĞER EĞLENCE VE SPOR AMAÇLI DENİZ TAŞITLARI	158.976.876	238.160.764	185.425.096	347.037.549	429.056.727	23,6%
8904	RÖMORKÖRLER VE İTİCİ GEMİLER	149.520.447	102.185.834	154.587.734	213.169.739	306.833.040	43,9%
8905	FENER, YANGIN SÖNDÜRME, TARAK GEMİLERİ, YÜZER VİNÇLER, VB. DENİZ TAŞITLARI, YÜZER HAVUZLAR	9.235.677	19.858.932	67.652.802	41.360.488	20.607.092	-50,2%
8906	DİĞER DENİZ TAŞITLARI (SAVAŞ GEMİLERİ VE KURTARMA GEMİLERİ DAHİL)	43.822.005	38.395.673	158.979.990	185.271.614	181.917.550	-1,8%
8907	DİĞER YÜZER ARAÇLAR (ŞALLAR, TANKLAR, COFFER-DAMLAR, YÜKLEME-BOŞALTMA PLATFORMLARI)	8.537.824	7.080.646	19.611.894	17.143.677	19.160.288	11,8%
8908	SÖKÜLECEK DENİZ TAŞITLARI VE SUDA YÜZEN SÖKÜLECEK DİĞER ARAÇLAR			5.030	791		
Genel Toplam (89ncu fasıl)		917.964.131	1.225.416.684	1.473.600.583	2.057.978.041	1.795.431.537	-12,8%

Genel Toplam (8906.10 savaş gemileri hariç)	917.964.131	1.205.899.153	1.447.049.576	1.938.508.099	1.661.228.250
---	-------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Kaynak: TÜİK

Değer: ABD Doları

Not: Sektör tanımlamasında, 89 fasıl ihracatının tamamı değerlendirmeye alınmıştır. 890610 GTİP'lu savaş gemileri, savunma sanayi istatistikleri içerisinde de değerlendirilmekte olup, bu sebeple Gemi Yat ve Hizmet İhracatçıları Birliği (GYHİB) verilerine göre 2021 yılı ihracatı 1.625.269.000 ABD Doları, 2022 ihracatı ise 1.453.284.000 ABD Doları, 2021/22 yılları arasındaki değişim -%10,6'dır.

Sektöre ilişkin son 5 yıllık ihracat istatistikleri incelendiğinde 2018-2021 yılları arasında düzenli bir artış gösteren ihracatın, 2022 yılında %12,8'lik bir düşüş ile yaklaşık 1,795 milyar ABD Doları olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel ihracattaki artışa paralel olmayan bu düşüşün, pandemi kaynaklı normal üzeri arz yaşanan 2021 yılının baz etkisi nedeniyle olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, sektörün özelliği olarak, yüksek değere sahip bir geminin ihracatının örneğin Aralık ayı yerine sonraki Ocak ayında yapılmasının yıllık istatistikleri önemli ölçüde değiştirebildiği göz önünde bulundurulduğunda, kısa dönemler için rakam yorumlamanın anlamlı olmadığı değerlendirilmektedir. Gemi inşa sanayi sektörünün özellikle son birkaç yıl içinde gerçekleştirdiği atılımı paralel olarak 2018 yılında %0,55 olan toplam ihracatımız içindeki payı, 2022 yılında %0,7'ye ulaşmıştır.

Sektör ihracatında dikkat çeken bir diğer önemli nokta, özellikle 2021 ve sonrasında görülen askeri amaçlı gemilerin ihracatı olup, aslen savunma sanayi istatistikleri içinde yer almakla birlikte, gemi inşa sanayinin geldiği noktayı değerlendirmek açısından önemli bir husustur. Özellikle 2021 ve 2022 yıllarında Katar'a gerçekleştirilen ve yine Katar'ın yanı sıra Nijerya,

Türkmenistan ve Pakistan için sürdürülmekte olan üretimlerin ihracatımıza katkısının önümüzdeki yıllarda daha yüksek seviyelere ulaşacağı değerlendirilmektedir.

Buna ilaveten, ülkemizdeki Serbest Bölgelerden 2021 yılında 410 milyon ABD Doları, 2022 yılında ise 280 milyon ABD Doları gemi-yat ihracatı gerçekleştirilmiştir. Bu ihracatın önemli bölümü Kocaeli Serbest Bölge ve Antalya Serbest Bölge çıkışlı olup, Avrupa SB, Adana Yumurtalık SB, İzmir SB, Ege SB, İstanbul Trakya SB ve İstanbul Endüstri SB'den de sektör ihracatı bulunmaktadır.

En çok ihracat yapılan ilk 10 ülke (2018-2022)

Ülke Adı	2018	2019	2020	2021	2022
	IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT	IHRACAT
Ülke Adı	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer
NORVEÇ	184.623.266	378.400.423	373.516.127	548.595.974	302.966.572
RUSYA FEDERASYONU	4.049.494	10.089.035	136.914.677	220.165.041	170.372.519
KATAR*	264.091	23.094.596	17.644.317	115.124.555*	135.358.795*
MARSHAL ADALARI	98.069.928	80.158.945	257.159.558	62.005.930	91.133.044
CAYMAN ADALARI		19.069.612	74.855	143.597.159	89.891.209
A.B.D.	17.119.572	20.792.850	39.630.370	55.219.154	87.676.092
MALTA	67.397.318	145.269.160	124.654.851	144.783.922	87.607.749
SİNGAPUR	134.540	38.751.922	412.307	12.789.340	58.739.101
FAROE ADALARI					55.050.693
İTALYA	79.660.765	40.480.848	34.929.817	28.835.597	52.612.917

Kaynak: TÜİK, *: askeri amaçlı gemiler

Değer: ABD Doları

Sektörün ihracat gerçekleştirdiği ülkelere bakıldığında zaman, son 5 yılda ihracatımızda 1 numaralı sırayı, dünyanın en önemli denizci ülkelerinden birisi olan Norveç'in aldığı görülmektedir. Sipariş edilen gemilerde maliyetten ziyade kalite ve çevrecilik tercihi ön plana çıkan Norveç'in ülkemizin sektörde yıllar itibarı ile yaklaşık %25-30'luk pay ile en çok ihracat gerçekleştirilen ülke olması, Türk gemi inşa sektörünün üretim kabiliyetinin ve başarısının en önemli göstergelerindedir.

Yine sektörün bir özelliği olarak, ihracatımızda önemli ülkeler olarak görülen Marshall Adaları, Cayman Adaları, Malta, Virjin Adaları gibi ülkelere yapılan ihracatın aslında gemilerde vergi avantajları dolayısıyla bu ülkelerin bayraklarını kullanan Avrupa merkezli uluslararası şirketlere yapıldığı değerlendirilmektedir. Bu sebeple, bu kategorideki ülkelere yapılan ihracatımız her yıl büyük farklılıklar gösterebilmektedir.

Norveç, ABD, İtalya, Yunanistan gibi denizcilik kültürü ve paralel olarak üretim sektörü güçlü ülkelere yıllar itibarıyla düzenli olarak yapılan ihracatın detaylı incelenmesinde ise, Norveç'e yolcu ve balıkçı gemileri, ABD, İtalya ve 2022 yılında ilk 10 içerisinde yer almayan Yunanistan'a ise yolcu gemileri ve yat ihracatının ağırlıklı olarak yapıldığı görülmektedir.

2. DÜNYA'DA GEMİ-YAT İNŞA SANAYİ

En çok ihracat yapan ilk 15 ülke (2018-2021)

		2018	2019	2020	2021
		İhracat	İhracat	İhracat	İhracat
1	ÇHC	25.005.463	24.500.079	21.740.380	24.722.464
2	Güney Kore	20.329.546	18.911.845	18.731.302	22.024.826
3	Japonya	12.618.369	13.803.534	10.859.296	9.684.851
4	İtalya	5.503.567	4.988.755	5.640.590	7.072.787
5	Almanya	8.867.620	6.145.823	6.222.002	6.779.621
6	Hollanda	3.404.056	4.101.496	4.638.814	5.977.780
7	Polonya	3.436.891	2.965.072	3.597.595	5.504.547
8	Hindistan	3.555.020	5.799.528	4.389.576	4.289.884
9	Fransa	3.699.036	3.193.716	2.345.690	2.617.063
10	ABD	2.604.579	2.370.821	1.998.211	2.309.930
11	Türkiye	917.964	1.225.417	1.473.601	2.055.178
12	Gabon	1.857.839	1.841.892	1.878.618	1.973.183
13	Finlandiya	1.170.645	2.179.621	1.424.338	1.781.132
14	Norveç	1.165.041	1.183.631	800.649	1.491.594
15	İspanya	708.804	785.258	806.926	1.473.115
	İlk 15 ülke toplamı	94.844.440	93.996.488	86.547.588	99.757.955
	Toplam	132.424.372	122.017.163	106.176.038	121.432.771

Kaynak: Trademap

Değer: 1000 ABD Doları

Dünya gemi-yat inşa sektörüne bakıldığında ise (89uncu fasıl tamamı), 2021 yılında toplam 121 milyar ABD Doları ihracat gerçekleştirildiği ve Türkiye'nin dünya ihracatından %1,7'lik pay alarak 11inci sırada yer aldığı görülmektedir.

89.02 fasılda tanımlanan “Balıkçı Gemileri” son yıllarda Türk tersanelerinin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ürün grupları arasındadır. Türkiye, 2021 yılında İspanya ve Polonya'nın önünde yer alarak dünyada en çok balıkçı gemisi ihraç eden ülke olmuştur.

89.04 fasılda tanımlanan “Römorkör” ürün grubunda da Türkiye dünya çapında önemli ihracat tutarları gerçekleştiren tersaneleri barındırmaktadır. Türkiye römorkör ihracatında hemen her yıl ilk 10 ülke arasında yer almakta olup, 2021 yılında dünyada bu ürün grubunda çok az bir fark ile Hindistan'ın ardından 2'nci sırada gelmektedir.

Dünya geneli gemi-yat sektör ihracat tutarının %50'sinden fazlasını oluşturan 89.01 fasılda tanımlı “Yolcu Gemileri ve Feribotlar” ürün grubunda ise Türkiye her yıl ilk 20 ülke arasında yer almaktadır. Pazarın önemli bölümünü domine eden Çin, Kore, Japonya ve Almanya gibi ülkelerin bulunduğu bu ürün grubunda Türkiye 2021 yılında dünyada en çok ihracat gerçekleştiren 13'üncü ülke konumundadır.